

Systemová koordinace evropských záležitostí: Středně velké státy a SZBP

JAN KARLAS, TOMÁŠ WEISS, IVO ŠLOSARČÍK,
VÍT DOSTÁL

Systemic Coordination of European Affairs: Middle-Sized Countries and the CFSP

Abstract: This study seeks to make a contribution to a limited research on the systemic level of the national coordination of European affairs, which involves both domestic institutions and a permanent representation at the EU and national embassies in the EU member states and other countries. We explore the issue through a case study which concentrates on 1) several middle-sized EU member states and 2) coordination in the field of foreign and security policy. The study argues that the coordination at the systemic level has a rather a centralized character. The elements of decentralization, which can be also identified at the systemic level, are primarily related to information-gathering as well as representation at negotiations. Permanent representations are considerably more involved in coordination than national embassies, however.

Keywords: European Union (EU), EU member states, national coordination, Common Foreign and Security Policy (CFSP), middle-sized countries.

K důležitým tématům ve výzkumu evropské integrace patří již po delší dobu i vztah národních institucí a evropských záležitostí.¹ Pozornost se v této souvislosti zaměřuje například na zapojení národních parlamentů do integračního procesu (viz například O’Brennan – Raunio 2007; Tans – Peters – Zoethout 2007) nebo na evropeizaci národních institucí (viz například Knill 2001; Mény et al. 1996). K důležitým oblastem zmíněného vztahu patří i národní koordinace evropských záležitostí (dále vesměs pouze jako „koordinace“). Dosavadní výzkum koordinace se soustředil především na působení domácích institucí členských států (viz například Kassim – Peters – Wright 2000; Laffan 2006; Wright 1996). Mezi ně patří centrální koordinační instituce a jednotlivá ministerstva. Existující práce přirozeně hlavně srovnávají odlišnosti v domácí rovině koordinace v jednotlivých členských státech, především z hlediska míry její centralizace (viz například Dimitrova – Toshkov 2007; Harmsen 1999; Kassim 2000; 2005; Kassim – Peters – Wright 2000; Laffan 2006). Dosud toho však víme poměrně málo o tom, jakým způsobem a v jaké míře se do koordinace zapojují vnější instituce členských států představované stálými zastoupeními členských států při EU (SZ) a zastupitelské úřady (ZÚ) členských států působícími v jiných členských státech nebo v nečlenských státech. Literatura věnující se výzkumu zapojení SZ a ZÚ do koordinace evropských záležitostí je poměrně omezená. Někteří autoři nicméně upozorňují na důležitý podíl některých SZ na vyjednávání mezi členskými státy i na tvorbě národních vyjednávacích pozic (viz například Kassim – Dimitrakopoulos 2004; Kassim – Peters 2001; Panke 2010). Jiné příspěvky si všimají toho, že poměrně

významnou roli může sehrávat i ZÚ (Bátora – Hocking 2009; Hocking – Spence 2005). Tato možnost se týká především ZÚ velkých členských států působících v jiných velkých členských státech (Regelsberger 2005; Spence 2005).

Předkládaná studie si klade za cíl přispět k dosud omezenému výzkumu „systémové“ roviny koordinace evropských záležitostí (dále jako „systémová rovina“) zahrnující domácí instituce i vnější instituce představované SZ a ZÚ. Pokládá si následující dvě hlavní výzkumné otázky: 1) Jakým způsobem se domácí a vnější instituce zapojují do koordinace evropských záležitostí?; 2) Existují mezi jejich zapojením v různých členských státech podstatné rozdíly? Studie nemá přirozeně ambici postihnout zvolené téma v celém jeho možném rozsahu. Naopak v zájmu podrobnější analýzy nabízí sondu do jeho určité výšece. Zvolenou problematiku zkoumáme v rámci případové studie, která se zaměřuje 1) na několik vybraných středně velkých členských států EU a 2) na koordinaci v oblasti Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) EU (případně v širší oblasti vnějších vztahů EU). Tato volba se řídí logikou „nejméně pravděpodobného případu“ (*least likely case*; viz například Odell 2001: 165). Jejím prostřednictvím chceme zjistit, zda jsou teze o významném zapojení SZ nebo ZÚ relevantní pouze pro tradičně decentralizovanější oblasti „nízké politiky“ a pro velké členské státy, nebo zda platí i pro oblast „vysoké politiky“ (zahraniční a bezpečnostní politiku) a pro „typické“, středně velké země.

S ohledem na povahu zkoumané problematiky se studie zabývá především centralizací systémové roviny. Způsob zapojení různých koordinačních institucí zkoumá na základě tří kritérií, kterými jsou personální kapacita, komunikace a funkce. Na základě těchto kritérií formuluje dva možné modely systémové roviny: centralizovaný model a decentralizovaný model. Následně posuzuje, do jaké míry se systémová rovina vybraných zemí blíží těmto modelům. Data využívaná v naší analýze pocházejí z dotazníků distribuovaných ministerstvům zahraničních věcí (MZV) zkoumaných zemí a z rozhovorů s představiteli příslušných SZ a ZÚ.

Studie se skládá z šesti hlavních částí. V prvních dvou částech představujeme dosavadní výzkum a svůj výzkumný rámec. Následující tři části mapují působení MZV, SZ a ZÚ. Poslední část vyhodnocuje relevanci posuzovaných modelů.

DOSAVADNÍ VÝZKUM

Existující výzkum zapojení SZ a ZÚ do evropských záležitostí úzce souvisí s obecnějšími teoretickými diskusemi o evropské integraci, konkrétně s diskusí mezi mezivládními a institucionalistickými přístupy. Podle v současnosti ústřední, liberální varianty mezivládního přístupu vznikají národní zájmy v rámci domácího politického procesu (viz například Moravcsik 1993). Odrážejí tedy zájmy a moc klíčových domácích sociálních skupin. Poté, co se političtí představitelé v interakci s těmito skupinami na národních zájmech dohodnou, jedná již stát jako jednotný, unitární aktér. Snaží se zformované zájmy maximálně prosadit na evropské úrovni. Podle tohoto pojetí představitelé země v Bruselu bezpodmínečně sledují instrukce předem vytvořené na domácí úrovni.

Naopak podle různých institucionalistických perspektiv vymezují domácí aktéři národní zájmy spíše rámcově. Tyto zájmy se pak dotvářejí v průběhu a v důsledku interakcí probíhajících na evropské úrovni. Za těchto okolností například SZ nefunguje pouze jako pasivní zdroj informací pro domácí vládu a jako převodní páka pro prosazování jejích instrukcí. Jeho funkce spočívá v předávání informací a doporučení domácím aktérům ohledně toho, jak by měl stát svou vyjednávací pozici upravit s ohledem na cíle a strategie ostatních aktérů (viz například Kassim – Dimitrakopoulos 2004; Kassim – Peters 2001: 298). V některých případech se může SZ podílet na vytváření koalic členských států. Dále také může v některých případech vytvářet národní pozici, pokud mu takovou volnost domácí instituce poskytují, nebo tuto pozici mírně upravovat v důsledku probíhajících vyjednávaní (viz též Panke 2010: 51–52, 71–80).

Evropská integrace může posilovat i význam ZÚ. Na jednu stranu tradiční bilaterální diplomacii dvěma způsoby potenciálně oslabuje (Bratberg 2008: 237). Za prvé způsobuje „domestikaci“, kdy sektorová ministerstva přímo komunikují se svými protějšky na multilaterální, ale i na bilaterální úrovni. Za druhé evropská integrace vede k „multilateralizaci“ („bruselizaci“), tedy stavu, kdy MZV kontrolují pouze část agendy projednávané v evropských institucích. Přesto například podle Jozefa Bátory a Briana Hockinga se ZÚ v členských zemích na tvorbě národní evropské politiky nezanedbatelnou měrou podílejí (Bátora – Hocking 2009). Nemusejí pouze poskytovat informace o vyjednávacích pozicích členského státu, v němž působí, do národního ústředí. Mohou rovněž vést jednání s vládními institucemi státu působení. Do kontaktu mohou rovněž vstupovat s národním SZ v Bruselu. Navíc vedle tradiční působnosti v oblasti „vysoké politiky“ rozšiřují své aktivity i do „nízké politiky“, včetně zastupování nevládních aktérů a vstupování do vztahů s nimi (veřejná diplomacie). Působení ambasády také může překračovat „hranice“ hlavního města.

I další empirické případové studie ukazují, že ambasády v členských státech EU zaujímají v koordinaci evropských záležitostí své místo. Jejich činnost se přesouvá od předávání informací o vývoji v dané zemi jako takovém k vytváření hlubších analýz tohoto vývoje (Jorgensen 2005: 85; Regelsberger 2005: 140–141). Záleží však samozřejmě také na tom, kde se ZÚ nachází. Podstatnou funkci plní zejména ambasády v Berlíně, Londýně a Paříži. O významu ambasád v evropských záležitostech svědčí i nedávné snahy Velké Británie a Německa přisoudit bilaterálním ambasádám výraznější roli při předjednávání záležitostí EU (Spence 2005: 22). Ale například i José Correia ve své analýze portugalských ambasád v členských státech EU hovoří o jejich pokračujícím významu a o novém fenoménu bilaterálně založené multilaterální diplomacie (Correia 2005: 204–205). Tento typ diplomacie se zaměřuje na získávání spojenců v rámci budování koalic v Radě EU.

Naše téma souvisí i s dosavadním výzkumem koordinace jako takové. Tento výzkum se mj. zaměřuje na otázku, zda se modely koordinace v jednotlivých členských státech sblížují, nebo zda mezi nimi přetrvávají výraznější rozdíly, a dále na příčiny tohoto sblížení či rozdílů. Někteří autoři hovoří o sblížení koordináčnických systémů v důsledku snah o optimalizaci (Harmsen 1999: 84; Kassim – Peters – Wright 2000: 11; viz též Dimitrova – Toshkov 2007: 964–965). Toto vysvětlení se pojí s předpokladem, že integrační proces staví národní administrativy před stejné problémy. Členské státy proto postupně přebírají jeden podobný a efektivní koordináčnický model. Podle jiné interpretace národní administrativy procházejí procesem socializace a napříč členskými státy se tak vytváří společná administrativní kultura, která vede k vytváření podobných koordináčnických struktur (Harmsen 1999: 84; Kassim – Peters – Wright 2000: 11). Na druhou stranu ale nelze přehlédnout to, že koordináčnické instituce působí v různých národních kontextech (Bulmer – Burch 2001; Harmsen 1999; Kassim – Peters – Wright 2000; Laffan 1996). Z tohoto hlediska by bylo namísto očekávat spíše odlišnosti v jejich podobě. Koordinace integrační politiky může sledovat obecnější vzory a mechanismy domácího politického systému.

VÝZKUMNÝ RÁMEC

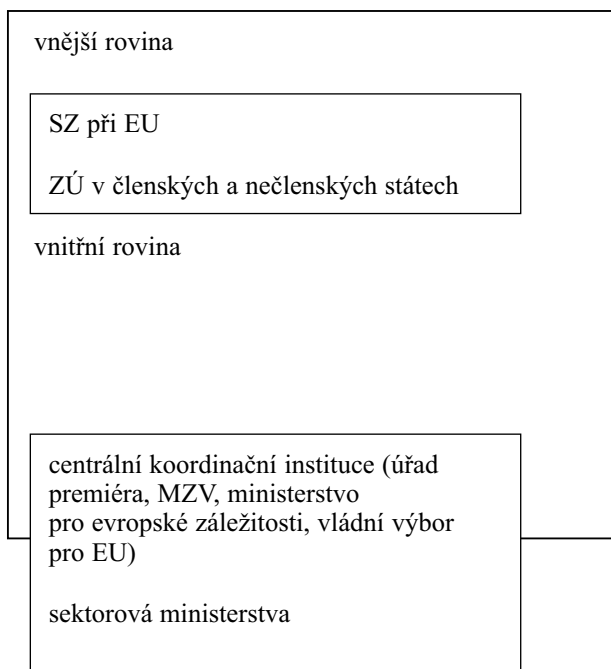
Koordinaci lze chápat v užším nebo v širším pojetí. V užším pojetí ji definujeme jako sladování pozic různých národních aktérů. Pokud bychom koordinaci pojali takto, bylo by namísto pochybovat nad tím, zda má v jejím kontextu smysl zabývat se SZ, neřkuli ZÚ. Přínejmenším ZÚ nemohou být z logiky věci tím, kdo celkově „sladuje“ národní evropskou politiku. V této studii se naopak hlásíme k širšímu pojetí, podle něhož koordinace zahrnuje celý proces vytváření národních vyjednávacích postojů a pozic, a to od počáteční komunikace přes sbírání informací až po vytváření a prosazování uvedených postojů a pozic. Například Vincent Wright vymezuje ve své často citované definici v souvislosti

s evropskými záležitostmi koordinaci jako vytváření cílů, organizační zajištění politiky, udržování institucionálních hodnot a identity a řešení konfliktů (viz Wright 1996: 148–149; viz též Kassim 2001: 11). Širší pojetí koordinace již vytváří určitý prostor pro působení SZ a ZÚ.

V této studii rozlišujeme tři roviny koordinace. První, domácí rovinu tvoří sektorová ministerstva a centrální koordinační instituce (úřad premiéra, MZV, ministerstvo pro evropské záležitosti, vládní výbor pro EU). Druhou, vnější rovinu vytvářejí SZ a ZÚ. K těmto dvěma rovinám, s nimiž alespoň částečně pracuje existující literatura (viz Kassim – Peters – Wright 2000; Kassim et al. 2001), přidáváme ještě třetí, systémovou rovinu, která reflektuje celkový vztah mezi domácími institucemi a vnějšími institucemi. Systémová rovina zahrnuje jak domácí, tak vnější rovinu koordinace a tvoří jádro naší analýzy. Vše zachycuje následující tabulka:

Tabulka č. 1
Roviny národní koordinace evropských záležitostí

systémová rovina

Zdroj: Autoři.

Dosavadní výzkum posuzoval národní koordinaci především na základě míry její centralizace (viz například Dimitrova – Toshkov 2007; Harmsen 1999; Karlas 2010a, 2010b; Kassim – Peters – Wright 2000; Laffan 2006). Na problematiku centralizace se soustřeďuje i tato práce. Konkrétně nás zajímá míra centralizace systémové roviny koordinace, kterou můžeme vyjádřit relativním významem domácích institucí v procesu koordinace. Pracovali jsme se třemi kritérii, podle nichž můžeme míru centralizace podrobněji posuzovat (viz například Batora – Hocking 2009; Kassim 2001; Spence 2005: 20).

Prvním kritériem je personální kapacita jednotlivých institucí, tedy počet jejich pracovníků. Zajímalo nás, kolik úředníků té které instituce se zabývá agendou SZBP / vnějších vztahů.

Druhým kritériem je komunikace, tedy s jakými aktéry a jakým způsobem daná instituce komunikuje. Zjišťovali jsme, zda a jak intenzivně jednotlivé instituce komunikují v oblasti SZBP / vnějších vztahů s jinými národními aktéry, s aktéry z jiných členských států EU nebo s institucemi EU.

Třetím kritériem je funkce vykonávaná jednotlivými institucemi. Můžeme vymezit některé funkce, v nichž se teoreticky otevírá prostor pro různé koordinační instituce. Těmi hlavními jsou: 1) sběr a poskytování informací; 2) zastupování ve vyjednávání s dalšími členskými státy v oblasti SZBP / vnějších vztahů; a 3) podíl na vytváření národních vyjednávacích pozic v oblasti SZBP / vnějších vztahů.

Na základě mezivládních přístupů k evropské integraci a alternativních institucionalistických přístupů formulujeme dva různé modely systémové roviny: centralizovaný a decentralizovaný. Při operacionalizaci „významného“ zapojení SZ a ZÚ a obou modelů koordinace se soustředíme na tři výše nastíněná kritéria. První, centralizovaný model odpovídá mezivládnímu pojetí. Koordinaci podle něj plně zajišťuje zodpovědné ministerstvo (případně ve spolupráci s jinými ústředními koordinačními orgány) a SZ i ZÚ hrají jen okrajovou roli.

H1: Domácí instituce se podílejí na koordinaci v oblasti SZBP / vnějších vztahů podstatně výrazněji než SZ nebo ZÚ.

Pokud hypotéza odpovídající centralizovanému modelu platí, měli bychom pozorovat následující skutečnosti:

Tabulka č. 2
Centralizovaný model

Kritérium	Predikce
Kapacita	1) Výrazná většina pracovníků, kteří se zabývají koordinací v oblasti SZBP, působí v domácích institucích
Komunikace	2) Domácí instituce intenzivně komunikují s větším počtem kategorií národních aktérů než SZ nebo ZÚ
	3) Domácí instituce intenzivně komunikují s větším počtem kategorií zahraničních aktérů než SZ nebo ZÚ
Funkce	4) Domácí instituce se podílejí na sběru informací výrazněji než SZ nebo ZÚ
	5) Domácí instituce se podílejí podstatněji na zastupování ve vyjednáváních než SZ nebo ZÚ
	6) Domácí instituce se podílejí podstatněji na vytváření národních vyjednávacích pozic než SZ nebo ZÚ

Zdroj: Autoři.

Naopak podle decentralizovaného modelu se vedle zodpovědného ministerstva zapojují významnějším způsobem i SZ nebo ZÚ:

H2: Vedle domácích institucí se do koordinace v oblasti SZBP / vnějších vztahů významně zapojují i SZ nebo ZÚ.

Pro posouzení decentralizovaného modelu poslouží následující predikce vztahující se ke zmíněným třem kritériím:

Tabulka č. 3
Decentralizovaný model

Kritérium	Predikce
Kapacita	1) Větší počet pracovníků, kteří se zabývají koordinací SZBP, působí vedle domácích institucí i na SZ nebo ZÚ
Komunikace	2) Vedle domácích institucí i SZ nebo ZÚ intenzivně komunikují s větším počtem kategorií národních aktérů
	3) Vedle domácích institucí i SZ nebo ZÚ intenzivně komunikují s větším počtem kategorií zahraničních aktérů
Funkce	4) SZ nebo ZÚ se vedle domácích institucí výrazně podílejí na sběru informací
	5) SZ nebo ZÚ se vedle domácích institucí podstatně podílejí na zastupování ve vyjednáváních
	6) SZ nebo ZÚ se vedle domácích institucí podstatně podílejí na vytváření národních vyjednávacích pozic

Zdroj: Autoři.

Jak konkrétní predikce ukazují, oba modely se vzájemně nevyklučují a mohou se do určité míry doplňovat. Je například možné, aby většina pracovníků, kteří se zabývají koordinací v oblasti SZBP, působil na MZV (predikce č. 1 prvního modelu) a zároveň aby větší počet pracovníků, kteří se zabývají koordinací SZBP, působil vedle MZV i na SZ a ZÚ (predikce č. 1 druhého modelu). Jinak řečeno, oba modely představují ideální typy a reálné koordinační modely se mohou nacházet někdy mezi nimi.

Jak bylo uvedeno výše, existující práce se výrazně zaměřují na srovnávání koordinačních systémů jednotlivých členských států. Předpokládají přitom, že podoba těchto systémů se sblíží, ale zároveň mezi nimi přetrvávají výrazné rozdíly. Na základě našich zjištění budeme tedy současně posuzovat i podobnosti a rozdíly mezi jednotlivými koordinačními systémy.

Z důvodů objasněných již v úvodu se tato studie soustředí na SZBP a středně velké státy. Jestliže se podíváme na současné počty obyvatel členských států EU, i bez složitých početních operací zjistíme, že existuje poměrně výrazně ohraničená skupina zemí, které přirozeně patří do kategorie středně velkých zemí. Zhruba třetina (konkrétně 11) členských států se vyznačuje tím, že mají mezi 5 a 11 milony obyvatel (Belgie, Bulharsko, ČR, Dánsko, Finsko, Maďarsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Švédsko). Pro naše účely z těchto zemí dále vybíráme tak, abychom získali skupinu pokrývající různé geopolitické atributy. Tímto způsobem dospíváme k výběru, který zahrnuje: 1) tři členské státy, které jsou dlouhodobými členy EU i NATO (Dánsko, Nizozemsko,² Portugalsko); 2) tři původně neutrální členské státy (Finsko, Rakousko, Švédsko); a 3) tři nové, „postkomunistické“ členské státy (ČR, Maďarsko a Slovensko). Uvedené země zároveň zahrnují různé části Evropy (jižní, severní, střední i západní Evropu).

Zapojení domácích institucí zkoumáme ve všech případech prostřednictvím sektorového ministerstva, tedy v našem případě MZV. Bylo by možné namítnout, že centrální koordinační institucí v oblasti SZBP může být jiná instituce než MZV (úřad premiéra, ministerstvo pro evropské záležitosti) nebo že se na koordinaci v oblasti SZBP některá z těchto institucí alespoň výrazněji podílí. Co se týče první námitky, vyšli jsme z předpokladu, že centrální koordinační institucí je ve všech případech MZV. Tento předpoklad se na

základě získaných dat potvrdil.³ Co se týče možného výraznějšího zapojení úřadu premiéra, ministerstva pro evropské záležitosti nebo jiných domácích institucí, toto zapojení v naší analýze zohledňujeme v rámci kritéria „komunikace s domácími aktéry“ a „vytváření vyjednávací pozice“. Odpovědi jednotlivých MZV na tyto otázky ukazují, do jaké míry se na koordinaci v rámci SZBP podílejí další domácí instituce.

Působení ZÚ zkoumáme prostřednictvím analýzy 1) ZÚ vybraných členských států v jednom z členských států EU (konkrétně ČR); 2) ZÚ vybraných členských států v předsednické zemi EU (konkrétně v Maďarsku jako předsednické zemi EU v první polovině roku 2011); a 3) ZÚ vybraných členských států v jednom z nečlenských států EU (konkrétně v Makedonii). Potřebná data pro analýzu působení MZV jsme získali z dotazníků distribuovaných MZV zkoumaných členských států. Informace týkající se SZ a ZÚ vyplývají ze strukturovaných rozhovorů s relevantními představiteli příslušných zastupitelských úřadů. Otázky kladené při rozhovorech odpovídaly výše zmíněným třem kritériím centralizace (kapacita, komunikace a funkce zkoumané instituce).

Tabulka č. 4
Získané primární zdroje

Stát / instituce	MZV ¹⁾	SZ Brusel ²⁾	ZÚ		
			Praha	Budapešť	Skopje ³⁾
ČR	x	x	–	x	x
Dánsko		x	x	x	–
Finsko	x		x	x	–
Maďarsko	x	x	x	–	x
Nizozemsko	x	x	x		x
Portugalsko	x	x	x	x	
Rakousko		x	x	x	x
Slovensko	x	x	x		–
Švédsko	x		x	x	x

Zdroj: Autoři.

Poznámky:

¹⁾ Dotazníky pro MZV byly distribuovány v květnu–září 2013.

²⁾ Rozhovory na SZ a ZU byly provedeny v květnu–listopadu 2011. V některých případech však nebylo možné rozhovor uskutečnit kvůli nezájmu dané instituce.

³⁾ Dánsko, Finsko a Slovensko nemají ve Skopji ambasádu.

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ

Personální kapacita

Koordinaci záležitostí SZBP na MZV standardně zajišťuje samostatné oddělení (viz dotazníky ČR 2013; Finsko 2013; Maďarsko 2013; Nizozemsko 2013; Portugalsko 2013; Slovensko 2013; Švédsko 2013). Působí v něm mezi pěti (Nizozemsko, Švédsko) a jedenácti pracovníky (Maďarsko). V tomto oddělení působí i takzvaní evropští korespondenti zajišťující kontakty mezi národními MZV v záležitostech SZBP. Vedle toho ještě poměrně často funguje samostatné oddělení zajišťující koordinaci v oblasti Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP). V něm může působit mezi pěti a patnácti dalšími pracovníky

(Maďarsko, Portugalsko, Švédsko). Na dodávání vstupů pro tvorbu národních pozic nebo na zapojení státu v oblasti SZBP se však podílí podstatně vyšší počet pracovníků ministerstva. Řádově jde o desítky zaměstnanců působících na různých odborech. Na koordinaci v oblasti SZBP se přirozeně mohou přímo podílet i pracovníci kabinetu politického ředitele (Maďarsko 2013; Slovensko 2013).

Komunikace

Národní instituci, s níž intenzivněji komunikují MZV ve všech koordinačních systémech, představuje SZ. K dalším institucím, se kterými MZV častěji v záležitostech SZBP komunikují, patří úřad předsedy vlády (ČR, Finsko, Maďarsko, Nizozemsko, Švédsko). Ve Švédsku se politika v oblasti SZBP vytváří především na bázi trilaterálních konzultací mezi MZV, úřadem premiéra a SZ. Do této skupiny patří ještě ministerstvo obrany (MO) (Finsko, Maďarsko, Portugalsko, Slovensko), ministerstva vnitra nebo spravedlnosti (Maďarsko, Nizozemsko) a parlament (Finsko, Nizozemsko, Slovensko, Švédsko). Intenzivnější komunikace s národními ambasádami v členských státech nebo mimo ně se rovněž odehrává ve většině případů (ČR, Finsko, Maďarsko, Nizozemsko, Slovensko).

Existují tři zahraniční aktéři, s nimiž intenzivně komunikují všechna nebo téměř všechna MZV. První z nich jsou samozřejmě jiná MZV obecně. Hlavní styk mezi ministerstvy zajišťují již zmínění evropští korespondenti. Udržují mezi sebou pravidelnou e-mailovou a telefonickou komunikaci. Dále se setkávají při různých příležitostech (například zasedání Rady EU na ministerské úrovni). Druhého ze zmíněných aktérů představují národní ambasády v příslušném členském státě. Všechna MZV pravidelně pořádají setkání s těmito ambasádami před zasedáními Rady pro všeobecné záležitosti (*General Affairs Council – GAC*) EU a Rady pro zahraniční záležitosti (*Foreign Affairs Council – FAC*) EU. Na tomto setkání informují o svých pozicích připravených pro dané zasedání. Některá MZV udržují s ambasádami jiných členských států intenzivnější kontakt i mimo tato zasedání (Finsko, Maďarsko).

Třetího aktéra, s nímž intenzivně komunikují téměř všechna MZV, představuje Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ). Kromě zmíněných aktérů udržují některá MZV pravidelnější kontakt s Evropskou komisí (Finsko, Švédsko) nebo s Generálním sekretariátem Rady EU (Maďarsko).

Funkce

Hlavní zdroj informací týkajících se SZBP pro příslušná MZV představuje SZ. Neméně významné jsou v tomto směru národní ambasády působící v jiných členských státech a ve třetích zemích. To však neznamená, že ministerstva nezískávají potřebné informace i samostatně. Využívají k tomu informační síť Coreu (Maďarsko, Nizozemsko), kontakty mezi MZV (Švédsko), dokumenty distribuované v Bruselu (Nizozemsko), informace poskytované ESVČ (Maďarsko, Nizozemsko, Portugalsko), sdělovací prostředky (ČR, Finsko, Maďarsko, Nizozemsko), úředníky působící v evropských institucích (Švédsko), informace dostupné v Radě EU a Evropské komisi (Portugalsko) a think tanky a nevládní organizace (ČR, Finsko, Slovensko).

Všechna MZV se samozřejmě podílejí na zastupování státu ve vyjednávání. V prvé řadě účastí na zasedáních Rady EU v jejích různých formacích (ministerská úroveň, pracovní skupiny). Vyjednávání probíhá i přímo mezi jednotlivými MZV (tuto možnost uvádějí zejména MZV Maďarska, Nizozemska a Švédska).

Stejně tak funguje MZV jako primární tvůrce národních vyjednávacích pozic. Jednotlivé případy se však liší tím, do jaké míry tak MZV činí samostatně nebo v kooperaci s dalšími aktéry. Formulace vyjednávací pozice je nejvýrazněji v rukou ministerstva pravděpodobně v Portugalsku. Portugalské MZV uvádí, že při vytváření pozice zohledňuje vstupy dalších aktérů, ale bez explicitní specifikace. V dalších zemích se o navržených pozicích diskutuje na úrovni kabinetního výboru pro evropské záležitosti (ČR, Finsko,

Maďarsko, Nizozemsko). V některých zemích MZV konzultuje pozice s užším okruhem aktérů. Patří k nim úřad premiéra (Švédsko), ministerstvo obrany (ČR, Slovensko), ministerstvo vnitra (Maďarsko) nebo další ministerstva (Švédsko). V omezeném okruhu zemí se vyjednávací pozice prezentují i před výborem parlamentu pro evropské záležitosti (Finsko, Nizozemsko, Slovensko, Švédsko).

Tabulka č. 5
Ministerstva zahraničních věcí

Kapacita MZV	větší počet pracovníků koordinačního oddělení (> 10)	HU, SK
	samostatné koordinační oddělení pro SBOP	HU, PT, SE
	podílejí se různé odbory	všechny případy
Komunikace MZV	intenzivnější komunikace s:	
	– úřadem předsedy vlády	CZ, FI, HU, NL, SE
	– MO	FI, HU, PT, SK
	– ministerstvem vnitra nebo spravedlnosti	FI, HU
	– dalšími ministerstvy	HU, NL, SK
	– parlamentem	FI, NL, SE, SK
	– SZ	všechny případy
	– národními ambasádami	především CZ, FI, NL, SK, ambasády ve třetích státech – HU
	– MZV jiných členských států	všechny případy
	– národními ambasádami ve vlastním státě	všechny případy
	– ESVČ	FI, HU, NL, PT, SE, SK
	– Evropskou komisí	FI, částečně SE
	– Generálním sekretariátem Rady	HU
Funkce MZV	– sběr informací samostatně	všechny případy
	– zastupování ve vyjednávání na úrovni Rady EU	všechny případy
	– zastupování ve vyjednávání na bilaterální úrovni s jinými MZV	zejména HU, NL, SE
	– vytváření vyjednávací pozice	všechny případy

Zdroje: ČR (2013); Finsko (2013); Maďarsko (2013); Nizozemsko (2013); Portugalsko (2013); Slovensko (2013); Švédsko (2013).

Zkratky: AT – Rakousko, CZ – Česká republika, DK – Dánsko, FI – Finsko, HU – Maďarsko, NL – Nizozemsko, PT – Portugalsko, SE – Švédsko, SK – Slovensko.

STÁLÉ ZASTOUPENÍ PŘI EU

Personální kapacita

Na většině SZ středně velkých států se SZBP nebo obecněji vnějšími vztahy zabývá něco kolem 15 pracovníků (následující čísla zpravidla zahrnují i vojenské přidělení): do této skupiny patří SZ Nizozemska (17 pracovníků), Maďarska (17 pracovníků), Rakouska (12 pracovníků) a Slovenska (15 pracovníků). K personálně méně obsazeným patří v oblasti SZBP SZ Dánska (10 pracovníků) a Portugalska (10 pracovníků). Výrazně silnější personální obsazení má pouze švédské SZ, kde se na koordinaci záležitostí SZBP a vnějších vztahů podílí 30 lidí (viz rozhovory na Stálých zastoupeních ČR 2011a; Dánsko 2011a; Maďarsko 2011a; Nizozemsko 2011a; Portugalsko 2011a; Rakousko 2011a; Slovensko 2011a).

Komunikace

Mimo samozřejmé komunikace s MZV některá SZ výrazněji komunikují i s MO. Děje se tak výrazněji především v případě Nizozemska. SZ v tomto případě probírá s MO podle vyjádření své představitelky „všechny otázky“. Nizozemský koordinační systém zahrnuje zvláštní těleso pro koordinaci otázek SZBP, v němž se setkávají představitelé MZV i MO. MO navíc na SZ v Bruselu zastupuje pracovník, který zajišťuje přímý kontakt mezi MO a SZ. Jako důležitou charakterizoval komunikaci s MO i představitel českého SZ, především kvůli vojenským misím a rovněž kvůli tomu, že Rada EU občas zasedá i ve formátu ministrů obrany (ČR 2011a). S MO často komunikují také rakouské a švédské SZ. Ke komunikaci mezi SZ a MO dochází i v případech Dánska, Maďarska, Portugalska a Slovenska. Mezi další ministerstva, s nimiž SZ v rámci agendy SZBP komunikují, patří ministerstvo vnitra (ČR, Maďarsko, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Slovensko), spravedlnosti (Rakousko, Švédsko) a rozvoje (Portugalsko).

Intenzita komunikace jednotlivých SZ s národními ambasádami (v členských státech EU nebo jiných státech) se poměrně liší. K případům, v nichž hraje tato komunikace podle představitelů SZ výraznější roli, patří Rakousko a Slovensko. Rakouské ambasády v členských státech EU připravují před zasedáním Rady EU zprávy o situaci v daném členském státě a o pozicích, které bude daný členský stát zaujímat. V některých případech mohou připravovat i zvláštní zprávy pro SZ, zejména tehdy, když se předpokládají sporné body mezi členskými státy. Do koordinace v oblasti SZBP se zapojují i ambasády působící v nečlenských státech. Dodávají aktuální informace a často dochází i k přímým telefonátům mezi nimi a SZ (Rakousko 2011a; Slovensko 2011a).

Ve slovenském případě se odehrávají kontakty mezi SZ a ambasádami *ad hoc*. Když k nim ale dojde, mohou být přímé, poměrně významné a intenzivní. Dohoda o postupu v konkrétní otázce se pak může vytvářet mezi SZ a ambasádou, přičemž MZV se stává spíše pasivním aktérem. V tomto případě jde zejména o ambasády v nečlenských státech. Role ambasád v členských státech je menší, neboť příslušné otázky může řešit přímo SZ. Pokud však ambasáda získá nějakou podstatnou informaci, předá ji i SZ (Slovensko 2011a). Pravidelný kontakt s ambasádami udržuje i maďarské SZ (zejména s ambasádami v nečlenských státech; viz Maďarsko 2011a).

Komunikace mezi SZ a ambasádami není tak výrazná v českém a švédském systému. V českém případě existuje komunikace přímo mezi velvyslancem v Politickém a bezpečnostním výboru (COPS) a českým velvyslancem ve třetí zemi. Ta závisí na momentální potřebě a také na osobních vztazích. Ve švédském případě národní ambasády získávají přehled agendy COPS a připravují své zprávy týkající se této problematiky. SZ občas kontaktuje ambasády ve specifických záležitostech nebo si od nich vyžádá zprávu.

Naproti tomu v nizozemském případě se ambasády do koordinace národních postojů v oblasti SZBP zapojují prostřednictvím MZV. Sledují národní hlasovací instrukce a připravují pravidelné zprávy. K přímému kontaktu mezi SZ a ambasádami dochází zřídka

a MZV má vůči těmto kontaktům negativní postoj. Nicméně nepřímo se kontakt mezi SZ a ambasádami odehrává tím způsobem, že SZ a ZÚ získávají v kopii e-mailové zprávy, které si vyměňují s MZV. V portugalském případě má výraznější význam spíše komunikace SZ s delegacemi při NATO a OSN a také s portugalskými ambasádami v afrických státech (Nizozemsko 2011a).

Z hlediska „bruselských“ institucí komunikuje řada zkoumaných SZ po zřízení ESVČ nejvíce právě s touto institucí. Za unijní instituci, s níž nejvíce komunikují, označili ESVČ SZ Maďarska, Portugalska a Slovenska. O výrazně narůstající komunikaci s ESVČ hovoří i představitelé SZ ČR a Dánska. Naproti tomu nizozemské SZ vstupuje do přímého kontaktu s ESVČ pouze tehdy, pokud má skutečně podstatné téma.

Komunikace se SZ ostatních členských států je zvláště důležitá v případě Nizozemska a rovněž i Dánska. Nizozemské SZ udržuje s představiteli dalších členských států intenzivnější kontakty než s ESVČ. Hlavní platformu pro tyto kontakty představuje COPS. Zvláště intenzivní kontakty udržuje Nizozemsko na bruselské úrovni s Francií a Velkou Británií. Dánské SZ se snaží předjednat otázky v rámci skupin států s podobnými preferencemi, především kvůli velkému počtu aktérů působících na platformě COPS a také kvůli časté snaze předsedy COPS prosazovat pozici ESVČ. Podobně jako Nizozemsko, také Dánsko se snaží o výraznější komunikaci s velkými členskými státy. Jejich podporu považuje za klíčovou při prosazování svých pozic (Dánsko 2011a). Naproti tomu představitelé SZ ČR nebo Slovenska charakterizují komunikaci s ostatními SZ jako *ad hoc*.

V podstatě žádný členský stát neusiluje v oblasti SZBP o významnější komunikaci s rotujícím předsednictvím. Někteří diplomaté dokonce charakterizují předsednictví jako „jakoukoliv jinou zemi“. Relativně intenzivnější kontakty s předsednictvím mohou probíhat v záležitostech pracovních skupin, kterým daná země předsedá (Dánsko 2011a). Dánské SZ také vždy, pokud chce prezentovat nějaký návrh, dává tento návrh k dispozici i předsednictví. Podobně představitel maďarského SZ uvedl, že menší státy v případě návrhů předkládaných ESVČ vždy informují i předsednictví (na rozdíl od velkých států; viz Maďarsko 2011a).

Funkce

Téměř všechna SZ posílají domácímu ústředí zápisy ze všech zasedání, včetně pracovních skupin, a to i v určitém stanoveném termínu (Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Slovensko).⁴ Podle švédského SZ pochází 80 % informací o pozicích jiných členských států v oblasti SZBP právě od SZ v Bruselu (10 % z ambasád v členských státech a ve třetích zemích ze schůzek velvyslanců nazývaných podle anglického označení *Heads of Missions* jako HoMs a 10 % přímo z kontaktů švédského MZV s jinými MZV). Vedle zápisů mohou SZ dodávat ústředí i iniciační dokumenty (*non-papery*) Evropské komise, členských států nebo národního předsednictví. Ty však mohou na MZV přicházet i jinými cestami. Pro komunikaci SZ s MZV mohou být důležitá i osobní setkání v Bruselu, videokonference a telefonické kontakty.

Všechna SZ samozřejmě zastupují svůj stát ve vyjednávání v Radě EU (COREPER, PSC a pracovní skupiny). Jak bylo zmíněno výše, některá z nich podstatnějším způsobem bilaterálně vyjednávají i s jinými SZ (Dánsko, Nizozemsko). V jiných případech se přímá komunikace mezi SZ odehrává *ad hoc* (ČR, Slovensko).

Z rozhovorů vedených na SZ vyplývá, že řada členských států formuluje vyjednávací pozice pouze k prioritním oblastem (Dánsko, Slovensko, částečně rovněž Portugalsko), případně neformulují své pozice tehdy, pokud o danou záležitost nemají výraznější zájem (Nizozemsko).⁵ Představitelé některých SZ uvádějí, že jejich země sice vytváří určitou vyjednávací pozici vždy, ale pouze někdy ji prezentuje (Maďarsko, Rakousko, Švédsko). V případě některých členských států se vždy vytvářejí hlasovací instrukce (Nizozemsko). V jiných systémech naopak v některých případech hlasovací instrukce přijímány nejsou (Dánsko, Portugalsko, Slovensko, Švédsko). Postoj při hlasování pak vyplývá z obecných

dlouhodobých strategií. Poměrně výrazně se rozhodování deleguje na SZ v tomto směru například v dánském případě. Obsah dánských instrukcí je někdy velmi striktní, ale jindy dává výrazný prostor pro možné modifikace.

Ve větším počtu členských států pozice/instrukce sice vytváří MZV, ale na jejich vytváření se podílí i SZ (ČR 2011a; Nizozemsko 2011a).⁶ České SZ se snaží podílet na vytváření pozice/instrukce od začátku a definuje svoji představu. Upozorňuje na body,

Tabulka č. 6
Stálá zastoupení při EU

Kapacita SZ	větší počet pracovníků koordinačního oddělení (> 10)	všechny případy
Komunikace SZ	intenzivnější komunikace s:	
	– MZV	všechny případy
	– úřadem předsedy vlády	–
	– MO	hlavně NL; rovněž AT, CZ, SE, méně DK, HU, PT, SK
	– ministerstvem vnitra nebo spravedlnosti	AT, CZ, HU, NL, PT, SK
	– dalšími ministerstvy	–
	– parlamentem	–
	– národními ambasádami	hlavně AT a SK
	– ESVČ	hlavně HU, PT a SK, též CZ, DK
	– Evropskou komisí	–
	– Generálním sekretariátem Rady	–
– jinými SZ	všechny případy, mimo formální struktury především DK, NL	
Funkce SZ	– intenzivní poskytování informací MZV	všechny případy
	– zastupování ve vyjednávání na úrovni COREPER, COPS, pracovních skupin	všechny případy
	– zastupování ve vyjednávání na bilaterální úrovni s jinými SZ	hlavně DK a NL
	– výraznější podíl na vytváření vyjednávací pozice	všechny případy kromě HU a SE
	– změna postoje při hlasování bez souhlasu MZV	DK, NL, PT, SE

Zdroje: ČR 2011a; Dánsko 2011a; Maďarsko 2011a; Nizozemsko 2011a; Portugalsko 2011a; Rakousko 2011a; Slovensko 2011a.

ve kterých potřebuje jasné pokyny, nebo naopak volnější mandát (ČR 2011a). Přípravované pozice/instrukce se snaží ovlivňovat i SZ Nizozemska tak, aby se s nimi posléze „dalo pracovat“. Ve slovenském případě má SZ při formulaci pozic/instrukcí poměrně velký vliv. V případě odlišné představy MZV a SZ probíhá vzájemný dialog o postupu. Také v dánském případě pozice/instrukce vznikají velmi často na SZ a MZV je spíše potvrzující. SZ případně dává ministerstvu na výběr z několika možných postupů v dané otázce. Naopak menší roli sehrávají při vytváření pozic/instrukcí maďarské a švédské SZ. Ve švédském případě zaujímá SZ spíše reaktivní postoj – pozice/instrukce formuluje MZV a SZ k nim dává případně připomínky. V maďarském případě se pozice/instrukce vytvářejí v Budapešti a SZ spíše pouze předává informace z Bruselu do ústředí.

V některých členských státech může dojít ke změně postoje při hlasování v méně závažných případech i bez souhlasu MZV (Dánsko, Nizozemsko, Portugalsko, Švédsko). Rakouské SZ kontaktuje MZV tehdy, pokud je to „potřeba“. Souhlas MZV (většinou politického ředitele) se změnou postoje si zpravidla vyžadují SZ ČR, Maďarska a Slovenska.

ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD

Personální kapacita

Na všech navštívených ZÚ se agendou SZBP zabývají jeden až tři diplomaté (viz rozhovory ČR 2011b, c; Dánsko 2011b, c; Finsko 2011a, b; Maďarsko 2011b, c; Nizozemsko 2011b, c; Portugalsko 2011b, c; Slovensko 2011b; Rakousko 2011b, c, d; Švédsko 2011a, b, c). Za pozornost stojí rozdíl mezi jednotlivými hlavními městy. Zatímco na pražských ambasádách se SZBP věnují jeden až dva diplomaté, v Budapešti a ve Skopji zpravidla dva až tři diplomaté. Často k nim patří velvyslanec a jeho zástupce. Žádný z uvedených diplomatů však nemá na starosti výlučně SZBP ani výlučně unijní agendu. Podíl agendy SZBP na jejich pracovní činnosti odhadují samotní diplomaté od deseti procent až po pouhá procenta.

Rozhovory uskutečněné v Budapešti ukázaly, že tato situace se příliš nemění ani v době, kdy příslušný členský stát vykonává unijní předsednictví. Do Budapešti členské státy na svá velvyslanectví v době předsednictví většinou další diplomaty nevysílaly. Výjimkou byla velvyslanectví ČR a Finska. V prvním případě se jeden dočasně umístěný diplomat věnoval agendě sektorových politik (nikoliv SZBP). V případě Finska dodatečně vyslaný diplomat plnil úkoly převážně logisticko-technického charakteru.

Jako důležitý personální prvek spojený s předsednictvím však v některých případech fungovalo dočasné vyslání diplomatů na maďarské MZV v době předsednictví (přímo z domácího MZV, nikoliv z ambasády). Právě tento dočasně vyslaný diplomat fungoval jako významný aktér pro získávání informací o záměrech předsednictví a pro zajišťování neformální komunikace. Většinou se však opět nevěnoval agendě SZBP.

Komunikace

V komunikaci ZÚ s národními institucemi jednoznačně dominuje MZV. Komunikace s ostatními centrálními domácími institucemi závisí na domácí struktuře pro koordinaci unijní politiky, případně na domácí politické konstelaci. Například za Orbánovy vlády v Maďarsku klesl význam komunikace maďarské ambasády v ČR s úřadem premiéra ve srovnání s praxí za předchozí sociálnědemokratické vlády. Rakouská ambasáda v Praze pak například silně komunikuje s Kancléřstvím v agendě, která pod něj spadá dle rakouského vnitřního mechanismu (netýká se to ale agendy SZBP, kde je rakouským koordinátorem vídeňské MZV). Obdobně s Kancléřstvím komunikuje i rakouská ambasáda ve Skopji.

Možnost, že některá SZ (Rakousko, Slovensko) udržují poměrně intenzivní kontakt se svými ambasádami, se na základě rozhovorů provedených v Budapešti, Praze a Skopji

nepotvrdila. Se svým SZ přímou komunikaci příliš nenavazují pražské ani budapešťské ambasády. Jejich kontakt probíhá tím způsobem, že zprávy, které ZÚ zasílá MZV, jsou zasílány v kopii SZ a případně ZÚ v dalších zemích. Přesto občas ZÚ a SZ komunikují přímo. V budapešťském případě zmínili tuto možnost zástupci ČR, Dánska a Rakouska (zvýšená komunikace ale příliš nesouvisela s maďarským předsednictvím).

Kontakt nad rámec pravidelných zpráv pro MZV, které SZ dostávají v kopii, udržují naopak všechny ambasády ve Skopji. Většina respondentů ale tento kontakt označila za spíše neformální (ČR 2011c; Rakousko 2011d; Švédsko 2011c). Výjimkou je Maďarsko, kde ministerstvo přímý kontakt mezi SZ a ambasádami ve třetích zemích přímo vyžaduje a komunikace je častá.⁷ I v případě Nizozemska je komunikace mezi SZ a ambasádou pravidelná, týká se ale především Nástroje pro předvstupní pomoc, který je v Nizozemsku koordinován ze SZ. V politických otázkách SZBP je kontakt se SZ převážně prostřednictvím MZV a evropského korespondenta.

Na straně hostitelského státu představuje pro ambasády klíčového partnera logicky rovněž MZV. Komunikace s ním probíhá na dvou platformách. První jsou bilaterální kontakty dané primárně osobními vazbami diplomatů na příslušné ambasádě s konkrétními lidmi na daném MZV. Druhou vytvářejí schůzky organizované MZV před zasedáními GAC a FAC. Komunikace s dalšími institucemi hostitelského státu (úřad vlády, kancelář prezidenta, další ministerstva) všeobecně není příliš intenzivní. Navíc se příliš netýká SZBP. Výjimku představuje příležitostná komunikace mezi ZÚ a MO. Setkání HoMs ve třech zkoumaných případech obecně nehrají příliš významnou roli (na rozdíl od jejich čas-to proklamované role v některých nečlenských státech EU). Formální platformu HoMs někdy zastihují neformální vazby a méně formalizované schůzky založené na obecnějších historicko-regionálních vazbách.

Funkce

Klíčovou funkci ZÚ představuje sběr informací. Jde přitom primárně o informace o dané zemi, nikoliv o postojích ostatních členských států. Jejich nejdůležitějším zdrojem jsou bilaterální vztahy s úředníky MZV a schůzky MZV před jednáním FAC a GAC. Podrobnější analýzy pozice hostitelského státu vznikají z iniciativy ambasády i na žádost MZV vysílající země. Jako platforma pro získávání informací, ale také jako distribuční kanál informací a rovněž k jejich interpretaci, se využívá i setkání HoMs.

Ambasády spíše zjišťují obecné politické klima, které ve vztahu k projednávanému problému v dané zemi existuje, než že by se podílely na „technické“ přípravě národních pozic. Jejich role v tomto smyslu je vyšší v oblastech mimo SZBP; v unijní zahraniční politice hraje větší roli SZ. Aktivní jsou především, když je potřeba zjistit kontext některé vlastní iniciativy země, kde ambasáda působí.

V době předsednictví většina ambasád překvapivě nezaznamenává větší poptávku po informacích z hlavních měst, která by vedla k jejich intenzivnější aktivitě. Rozdíl mezi běžnou situací a obdobím předsednictví spočívá v převážně analytickém a tematickém přístupu v běžném provozu na rozdíl od zaměření na získání informací k jednotlivým formacím Rady EU během předsednictví.

Roli při vyjednávání společných rozhodnutí členských států ambasády v zásadě nemají a nemají ambici ji mít. Tento proces se odehrává výlučně v Bruselu. Nevyklučuje se ale například možnost neformálních debat mezi zeměmi s příbuznými preferencemi. Platforma HoMs slouží primárně k výměně informací, nikoliv ke koordinaci nebo předjednání pozic ke konkrétním unijním tématům.⁸ Ambasády ovšem zpravidla dostávají podrobné informace o jednáních v Bruselu interními informačními systémy nebo elektronickou poštou.

Od ambasád se neočekává ani bezprostřední podíl na formulaci národní vyjednávací pozice. Existuje spíše jednosměrné předávání informací po linii ZÚ–MZV, bez výraznější zpětné vazby. ZÚ tedy mohou mít jen omezený a nepřímý vliv na formulaci

národního postoje před jeho samotným vytvořením prostřednictvím dlouhodobého monitorování a analýzy situace v zemi svého působení. Ne vždy se dostanou ke konkrétním národním pozicím, s nimiž země do těchto rozhovorů jde. Konečné pozice své země ambasáda buď nedostává, nebo je dostává, ale její zpětná vazba se omezuje na informování o pravděpodobnosti podpory konečné domácí pozici ze strany země působení.

Tabulka č. 7
Zastupitelské úřady

Kapacita ZÚ	pracovník s výrazným podílem SZBP v agendě	–
Komunikace ZÚ	intenzivnější komunikace s:	
	– MZV	všechny případy
	– úřadem předsedy vlády	jen některé státy (záleží na domácí politické struktuře)
	– MO	v některých případech
	– ministerstvem spravedlnosti nebo vnitra	–
	– dalšími ministerstvy	–
	– parlamentem	–
	– SZ	spíše nepřímo (prostřednictvím komunikace s MZV); přímý, neformální kontakt častější u ambasád v nečlenském státě
	– MZV státu působení	všechny případy
	– dalšími instituce státu působení	příležitostně MO
	– jinými aktéry ve státě působení	–
– jinými ambasádami ve státě působení	na formální úrovni spíše „multilaterálně“ přes společná setkání; neformální kontakty	
Funkce	– intenzivní poskytování informací MZV	všechny případy
	– výraznější podíl na zastupování ve vyjednávání	–
	– výraznější podíl na vytváření vyjednávacích pozic	–

Zdroje: ČR 2011b, c; Dánsko 2011b, c; Finsko 2011a, b; Maďarsko 2011b, c; Nizozemsko 2011b, c; Portugalsko 2011b, c; Slovensko 2011b; Rakousko 2011b, c, d; Švédsko 2011a, b, c.

ZJIŠTĚNÍ

Jak ukazuje následující vyhodnocení našich dvou hypotéz (H1 a H2), náš výzkum potvrzuje spíše první z nich, ale i druhá hypotéza prokázala nezanedbatelnou relevanci.

Personální kapacita

V tomto kritériu se naplnila predikce centralizovaného modelu, ale nelze přehlédnout ani částečnou relevanci druhého modelu. Na jednu stranu je zjevné, že ZÚ ani jednotlivé SZ se nemohou po stránce personální kapacity rovnat MZV. Na MZV se totiž kromě těch, kteří se věnují přímo koordinaci, příležitostně na koordinaci v oblasti SZBP podílejí desítky pracovníků různých odborů. Naproti tomu na SZ se SZBP věnuje zpravidla deset až dvacet pracovníků. Na ZÚ se SZBP zabývají pouze jeden až tři diplomaté, a to pouze částečně. Na druhou stranu personální kapacita SZ není, relativně vzato, výrazně slabá. Význam ZÚ stoupá, pokud je nebudeme posuzovat jen jednotlivě. V tom případě se v nich na agendě SZBP mohou podílet desítky až stovky pracovníků, byť jen příležitostně.

Komunikace

Způsob komunikace s národními aktéry odpovídá spíše centralizovanému modelu. Klíčovou rolí komunikační roli v rámci všech národních systémů středně velkých států hraje MZV. Komunikuje jak se SZ, tak se ZÚ. Naproti tomu většina SZ rozsáhleji komunikuje pouze s MZV. Přesto vstupují do samostatné komunikace i s některými dalšími ministerstvy. Hlavní místo mezi nimi zaujímá MO. Dále SZ příležitostně kontaktují ministerstva působící v oblastech týkajících se SZBP, jako ministerstvo vnitra nebo spravedlnosti. SZ příliš nevstupují do přímých kontaktů s vlastními ZÚ, přestože se podle vyjádření jejich představitelů najdou zásadnější výjimky.

ZÚ s jinými národními aktéry mimo MZV obecně příliš nekomunikují. Odehrává se nepřímá komunikace mezi nimi a SZ, kdy ZÚ i SZ získávají v kopii zprávy, které si vyměňují s MZV. Neoficiální komunikace existuje i přímo, bez vazby na ministerstvo. Je založena na osobních vazbách mezi diplomaty a slouží obvykle spíše k vyjasňování formulací a myšlenek z oficiální komunikace než k jejímu obcházení. Možnost přímé, příležitostné a spíše neformální komunikace SZ existuje spíše u ambasád v nečlenském státě.

Komunikace se zahraničními aktéry ukazuje na platnost centralizovaného modelu. Všechna MZV intenzivněji komunikují s dalšími MZV, s ambasádami dalších členských států působících na jejich území a rovněž s ESVČ. Na „bruselské“ úrovni představuje jedinou instituci, s níž téměř všechna SZ výrazně komunikují, ESVČ. Již méně výrazná je vzájemná komunikace SZ. V případě ZÚ představuje jediného klíčového partnera MZV státu působení. Komunikace s jeho dalšími institucemi není příliš intenzivní a netýká se SZBP. Probíhají pravidelné schůzky mezi SZ působícími v daném hlavním městě, ale organizuje je opět MZV státu působení a slouží především ke komunikaci mezi ním a ambasádami.

Funkce

Způsob sběru informací na rozdíl od předchozích kritérií odpovídá spíše decentralizovanému modelu. Pro MZV představuje hlavní zdroj informací o pozicích ostatních členských států SZ. Vzhledem k přímým kontaktům na ostatní SZ je pro jeho pracovníky sběr těchto informací nejjednodušší, a je proto logickou volbou.

Důležitou roli při získávání informací plní i ZÚ. Soustředí se ale primárně na sběr informací o státu a regionu působení, nikoliv o postojích ostatních členských států. To samozřejmě neznamená, že se od něj neočekává hlášení, pokud se k takové informaci dostane, zejména pokud jde o překvapivé zjištění. Jeho primárním úkolem je nicméně zjišťovat informace o postojích hostitelské země a dávat tyto informace do souvislosti. Ostatní způsoby zjišťování postojů jiných členských států jsou především doplňkové a ověřovací, a to včetně přímého kontaktu mezi ministerstvy.

Zastupování ve vyjednávání odpovídá spíše decentralizovanému modelu. SZ se podílí na vyjednáváních rovnocenným způsobem s MZV. Jeho pracovníci se účastní vyjednávání s jinými členskými státy při zasedání Rady EU v jejích různých formacích (COREPER, PSC, pracovní skupiny). ZÚ se na vyjednávání o rozhodnutích přijímaných v rámci SZBP v podstatě nepodílí.

Způsob vytváření národních vyjednávacích pozic ukazuje na platnost centralizovaného modelu, s částečnou relevancí druhého modelu v případě SZ. Hlavní roli při formulaci

Tabulka č. 8
Platnost predikcí centralizovaného a decentralizovaného modelu

		Centralizovaný model	Decentralizovaný model	
		MZV	SZ	ZÚ
Kapacita	1) personální kapacita	ANO 5–10 pracovníků koordinace + desítky dalších pracovníků	ČÁSTEČNĚ 10–30 pracovníků	ČÁSTEČNĚ několik desítek/stovek pracovníků s částečnou pracovní kapacitou
	Komunikace	2) s národními aktéry	ANO SZ, ZÚ, MO, další vládní instituce	NE MZV, MO, méně další ministerstva a ZÚ
	3) se zahraničními aktéry	ANO MZV, ZÚ v daném státě, ESVC	NE SZ (v rámci Rady EU), ESVC	NE MZV, ZÚ ve státu působení
Funkce	4) sběr informací	NE	ANO hlavní zdroj o pozicích členských států	ČÁSTEČNĚ hlavní zdroj o státě působení
	5) zastupování ve vyjednávání	NE v Radě EU	ANO v Radě EU	NE
	6) vytváření vyjednávacích pozic	ANO hlavní rozhodovací činitel	ČÁSTEČNĚ může se podílet	NE

Zdroj: Autoři.

národní pozice hraje vždy centrální domácí instituce (MZV). Nicméně i SZ se na ní může podílet. Jeho pracovníci mají často lepší přehled o aktuálním stavu debaty než jejich řídicí odbory z centrály. Účastní se formálních i neformálních jednání a mohou lépe odhadnout, jaké varianty jsou realistické a jaké nikoli. Z tohoto titulu je logické, že se na psaní instrukce, kterou se potom při samotném jednání musejí sami řídit, běžně podílejí. V některých případech dokonce mohou připravit celou instrukci sami a nechat si ji centrálou pouze formálně schválit. Jen menší část z nich se však může od hlasovací instrukce odchýlit.

Na vytváření vyjednávacích pozic se naopak žádným přímým způsobem nepodílejí ZÚ. Činí tak pouze nepřímo, prostřednictvím svých zpráv zasílaných MZV. To platí v podstatě bez výjimky pro všechna zkoumaná hlavní města. Ve většině případů mají ZÚ přístup ke konkrétním instrukcím, které dostávají v kopii nebo je mohou dohledat v intranetu, a v zásadě je mohou i komentovat. Vzhledem k časovým omezením (málo času mezi finalizací instrukce a jednáním samým) jde ale o velmi teoretickou a nevyužívanou možnost.

Co se týče srovnání jednotlivých národních koordinačních systémů, prokázalo se, že v oblasti SZBP jsou mezi středně velkými státy spíše menší rozdíly v oblasti systémové roviny koordinace. Jak jsme již konstatovali, systémová rovina odpovídá spíše centralizovanému modelu, byť s některými prvky decentralizace. Přesto lze zaznamenat mezi zkoumanými členskými státy některé podstatnější rozdíly. Jako nejpodstatnější z nich se jeví především rozdílná míra autonomie SZ při vyjednávání. SZ starších členských států mají vyšší míru autonomie při prezentaci národních pozic. Je na jejich vlastním uvážení, jestli si vyjednávací pozici nechají potvrdit z centrály, nebo jestli si mohou dovolit v jednání pokračovat na základě obecných postojů. U nových členských států je prostor pro vyjednávače podstatně menší, předpokládá se, že při vybočení z předem schválených mantinelů kontaktují MZV.

Jako důležitý „vedlejší produkt“ naší analýzy se pak ukázala zjištění týkající se domácí roviny koordinace. Naše zjištění v první řadě ukazují, že některá MZV komunikují ve větší míře s dalšími vládními institucemi (především Finsko a Maďarsko). V některých koordinačních systémech vzniká národní vyjednávací pozice v konzultaci s úřadem premiéra (Švédsko) nebo s vybranými ministerstvy (Slovensko, Švédsko) či prochází schvalovacím procesem na úrovni kabinetního výboru (Finsko, Maďarsko, Nizozemsko). S parlamentem konzultují vyjednávací pozice vlády ve Finsku, Nizozemsku, Švédsku a na Slovensku.

* * *

Předkládaná stať se zabývala systémovou rovinou národní koordinace evropských záležitostí prostřednictvím případové studie několika středně velkých států a oblasti SZBP. Zjišťovala, zda v oblasti SZBP dominuje na systémové úrovni centralizovaný, nebo decentralizovaný model koordinace, tedy jakým způsobem se do koordinace evropských záležitostí na systémové úrovni zapojují MZV, SZ a ZÚ a zda existují mezi jejich zapojením v různých zemích podstatné rozdíly. Dospěla ke dvěma hlavním zjištěním. Za první systémová rovina má v zásadě centralizovaný charakter, s dominantním působením MZV. I některé prvky decentralizovaného modelu se však ukázaly jako platné. Poměrně decentralizovaně probíhá získávání informací potřebných pro vytváření národní politiky. Informace o vyjednávacích pozicích ostatních členských států získává MZV v první řadě od SZ. Tyto informace významně svými sděleními o postojích hostitelské země a jejich kontextu doplňují ZÚ. Decentralizované rysy systému posilují i některé aktivity SZ. Zastoupení v první řadě disponují nezanedbatelným počtem pracovníků, kteří se SZBP věnují. Dále se podílejí na vyjednávání s jinými členskými státy na zasedáních Rady EU v jejich různých formacích. Mohou také do určité míry ovlivňovat vytváření vyjednávacích pozic.

Za druhé v oblasti SZBP existují mezi středně velkými státy v systémové rovině spíše menší rozdíly. Všechny spojuje dominantní role MZV i významné zapojení SZ a ZÚ do

sběru informací a SZ do vyjednávání na úrovni Rady EU. Určité odlišnosti v systémové rovině nicméně existují, co se týče prostoru, který má SZ pro vlastní iniciativu. Na základě získaných dat se nám nepodařilo prokázat, že by se napříč jednotlivými systémy fungování ZÚ výrazněji lišilo.

Ve světle teoretické diskuse o koordinaci evropských záležitostí lze učinit tyto závěry. „Mezivládní“ přístupy se v zásadě nemylí, pokud tvrdí, že členské státy vstupují do unijních jednání s více méně zformovanými pozicemi (v našem případě v rámci rozhodovacího procesu probíhajícího na MZV, případně v jeho interakci s dalšími vládními institucemi). Stejně tak ale naše zjištění podporují argumenty „institucionalistických“ přístupů o tom, že tvorbu národní politiky ovlivňuje existence koordinačních institucí (v tomto případě vnějších koordinačních institucí, SZ a ZÚ). Podle našeho zjištění však tyto instituce nefungují tak významně jako aktéři podílející se přímo na tvorbě národních pozic, ale spíše jako klíčový zdroj informací.

Naše analýza systémové roviny dále ukazuje, že mezi koordinačními systémy převládají spíše podobnosti než odlišnosti. Tím přinejmenším nepřímo podporuje teze o optimalizaci a socializaci, které přibližování národních systémů vyvolává. Na druhou stranu je však třeba doplnit, že národní strukturální kontexty by se měly daleko více projevit na domácí než na vnější rovině koordinace. Naše vedlejší zjištění o domácí rovině vskutku odhalila podstatnější rozdíly v míře kabinetní a parlamentní kontroly nad působností MZV coby hlavního tvůrce národní politiky v oblasti SZBP.

¹ Užším způsobem můžeme evropské záležitosti definovat jako vstupy členského státu do rozhodovacího procesu EU a proces jejich přípravy.

² Nizozemsko přímo nepatří mezi uvedené 11 zemí s počtem obyvatel mezi 5 a 11 miliony, má o něco více obyvatel (16,5 milionu). Do našeho vzorku ho však zahrnujeme proto, že bylo v zájmu uvedených kritérií potřeba v analýze pokrýt i několik členských států, které se vyznačují déle trvajícím členstvím v EU a NATO. Z původní skupiny 11 zemí připadaly v úvahu kromě Dánska a Portugalska ještě Belgie a Řecko. Belgii jsme však vyloučili vzhledem k její specifické lokaci (souběžné sídlo belgických národních institucí a institucí EU v Bruselu) a Řecko proto, že v našem vzorku již figurovala jedna jižní země (Portugalsko).

³ Žádná ze zkoumaných zemí nemá v současnosti ministerstvo pro evropské záležitosti. Ve Švédsku představuje hlavního koordinačního aktéra ministr pro evropské záležitosti, který působí v rámci úřadu premiéra. Obdobně v ČR působí oddělení pro evropské záležitosti v rámci úřadu vlády. Koordinaci v oblasti SZBP však zajišťují v obou zemích především MZV.

⁴ Dánské SZ sice pořizuje zápisy ze všech zasedání, ale pouze některé zasílá MZV. Působí jako „první filtr“ a snaží se zabránit tomu, aby bylo MZV přetíženo informacemi.

⁵ Musíme zde rozlišit mezi třemi rozdílnými elementy: 1) vyjednávací pozicí, 2) hlasovací instrukcí a 3) postojem při hlasování. *Postoj při hlasování* vyjadřuje z definice každá země ke každé projednávané otázce. Přijímání rozhodnutí v Radě EU se na všech jejích úrovních účastní všechny členské státy. I pokud se o dané otázce ve skutečnosti nehlasuje a je přijata konsenzem, ke konsenzuálnímu rozhodnutí je potřeba (často i tacitní) postoj (souhlas) všech členských států. Naproti tomu *vyjednávací pozice* je stanoviskem země k dané otázce v době, kdy se o ní jedná. V této souvislosti je již teoreticky možné, že země konkrétní pozici nemá (tj. když nemá na danou věc „názor“). Nakonec *hlasovací instrukci* chápeme jako rozhodnutí kompetentních národních aktérů o tom, jaký postoj při hlasování daná země zaujme. I v případě této instrukce je teoreticky možné, aby neexistovala (v takovém případě spočívá postoj při hlasování plně na zástupci daného státu v Radě EU).

⁶ Vzhledem k možným zkrácením informací získaných v rozhovorech v následující části textu nerozlišujeme mezi vyjednávacími pozicemi a hlasovacími instrukcemi.

⁷ Je ale otázka, do jaké míry byla tato intenzivní a přímá komunikace způsobena a ovlivněna maďarským předsednictvím EU v roce 2011.

⁸ V některých případech sehrávají při vyjednávání v oblasti SZBP důležitou roli setkání HoMs v nečlenských státech. HoMs mohou v některých případech vytvářet společné zprávy, které jsou posléze postoupeny pracovním skupinám Rady EU. V takových případech je klíčová koordinace mezi SZ a HoMs, protože pozici deklarovanou HoMs lze na bruselské úrovni měnit pouze obtížně. Tendencí však je soustředit jednání především na úroveň bruselských pracovních skupin.

Literatura

- Batora, Jozef – Hocking, Brian (2009): EU-oriented bilateralism: Evaluating the role of member state embassies in the European Union. *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 22, No. 1, s. 163–182.

- Blair, Alasdair (2001): Permanent Representations in the European Union. *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 12, No. 3, s. 139–158.
- Bratberg, Øvind (2008): Bilateral Embassies in an Integrated Europe: A Case of Institutional Robustness? *European Integration*, Vol. 30, No. 2, s. 235–253.
- Bulmer, Simon – Burch, Martin (2001): The “Europeanization” of Central Government. In: Schneider, Gerald – Aspinwall, Mark (eds.): *The Rules of Integration: Institutionalist Approaches to the Study of Europe*. Manchester: Manchester University Press, s. 73–96.
- Correia, José M. Matos (2005): Portugal. In: Hocking, Brian – Spence, David (eds.): *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 191–211.
- Dimitrova, Antoanetta – Toshkov, Dimiter (2007): The Dynamics of Domestic Coordination of EU Policy in the New Member States: Impossible to Lock in? *West European Politics*, Vol. 30, No. 5, s. 961–986.
- Harmsen, Robert (1999): The Europeanization of National Administrators: A Comparative Study of France and the Netherlands. *Governance*, Vol. 12, No. 1, s. 81–113.
- Hocking, Brian – Spence, David (eds., 2005): *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Jorgensen, Knud E. (2005): Denmark. In: Hocking, Brian – Spence, David (eds.): *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 75–94.
- Karlas, Jan (2010a): Evropské záležitosti, koordinace a český zájem. In: Handl, Vladimír – Drulák, Petr (eds.): *Hledání českých zájmů III: Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 31–52.
- Karlas, Jan (2010b): The Executive Co-ordination of the Czech Presidency: Unexpectedly Effective. In: Drulák, Petr – Šabič, Zlatko (eds.): *The Czech and Slovenian EU Presidencies in a Comparative Perspective*. Dordrecht: Republic of Letters Publishing, s. 91–110.
- Kassim, Hussein (2000): Conclusion: The National Co-ordination of EU Policy: Confronting the Challenge. In: Kassim, Hussein – Peters, Guy B. – Wright, Vincent (eds.): *The National Co-ordination of EU Policy: The Domestic Level*. Oxford: Oxford University Press, s. 235–264.
- Kassim, Hussein – Peters, Guy B. – Wright, Vincent (eds., 2000): *The National Co-ordination of EU Policy: The Domestic Level*. Oxford: Oxford University Press.
- Kassim, Hussein (2001): Introduction: Co-ordinating National Action in Brussels. In: Kassim, Hussein – Menon, Anand – Peters, Guy B. – Wright, Vincent (eds.): *The National Co-ordination of EU Policy: The European Level*. Oxford: Oxford University Press, s. 1–46.
- Kassim, Hussein – Peters, Guy B. (2001): Conclusion: Co-ordinating National Action in Brussels: A Comparative Perspective. In: Kassim, Hussein – Menon, Anand – Peters, Guy B. – Wright, Vincent (eds.): *The National Co-ordination of EU Policy: The European Level*. Oxford: Oxford University Press, s. 297–342.
- Kassim, Hussein – Menon, Anand – Peters, Guy B. – Wright, Vincent (eds., 2001): *The National Co-ordination of EU Policy: The European Level*. Oxford: Oxford University Press.
- Kassim, Hussein (2003): The National Co-ordination of EU Policy: Must Europeanisation Mean Convergence? In: Featherstone, Kevin – Radaelli, Claudio (eds.): *The Politics of Europeanisation: Theory and Analysis*. Oxford: Oxford University Press, s. 83–111.
- Kassim, Hussein – Dimitrakopoulos, Dionyssis G. (2004): Deciding on the Future of the European Union: Preference Formation and Treaty Reform. *Comparative European Politics*, Vol. 2, No. 3, s. 241–260.
- Kassim, Hussein (2005): Member states Institutions and the European Union: Impact and Interaction. In: Bulmer, Simon – Lequesne, Christian (eds.): *The Member States and the EU*. Oxford: Oxford University Press, s. 285–316.
- Knill, Christopher (2001): *The Europeanisation of National Administrations: Patterns of Institutional Change and Persistence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Laffan, Brigid (2006): Managing Europe from Home in Dublin, Athens and Helsinki: A Comparative Analysis. *West European Politics*, Vol. 29, No. 4, s. 687–708.
- Mény, Yves, et al. (1996): *Adjusting to Europe: The Impact of the European Union on National Institutions and Policies*. London: Routledge.
- Moravcsik, Andrew (1993): Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 4, s. 473–524.
- O’Brennan, John – Raunio, Tapio (eds., 2007): *National Parliaments within the Enlarged European Union: From ‘Victims’ of Integration to Competitive Actors?* Abingdon: Routledge.
- Odell, John S. (2001): Case Study Methods in International Political Economy. *International Studies Perspectives*, Vol. 2, No. 2, s. 161–176.
- Panke, Diana (2010): *Small States in the European Union: Coping with Structural Disadvantages*. Aldershot: Ashgate.
- Regelsberger, Elfriede (2005): Germany. In: Hocking, Brian – Spence, David (eds.): *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 132–145.
- Spence, David (2005): The Evolving Role of Foreign Ministries in the Conduct of European Union Affairs. In: Hocking, Brian – Spence, David (eds.): *Foreign Ministries in the European Union: Integrating Diplomats*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 18–36.

- Tans, Olaf – Peters, Jit – Zoethout, Carla M. (eds., 2007): *National Parliaments and European Democracy: A Bottom-up Approach to European Constitutionalism*. Groningen: Europa Law Publishing.
- Wright, Vincent (1996) Negotiating the Quagmire: Mechanisms of EU Policy Coordination. In: Richardson, Jeremy (ed.): *Policy-Making in the EU*. London: Routledge, s. 148–169.

Dokumenty

- ČR (2011a): Rozhovor s představitelem SZ ČR. Brusel, 16. 5. 2011.
- ČR (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví ČR v Maďarsku. Budapešť, 30. 8. 2011.
- ČR (2011c): Rozhovor s představitelem velvyslanectví ČR v Makedonii. Skopje, 29. 9. 2011.
- ČR (2013): Dotazník vyplněný MZV. Září 2013.
- Dánsko (2011a): Rozhovor s představitelem SZ Dánska. Brusel, 17. 5. 2011.
- Dánsko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Dánska v ČR. Praha, 13. 10. 2011.
- Dánsko (2011c): E-mailová komunikace s představitelem velvyslanectví Dánska v Maďarsku. Červenec 2011.
- Finsko (2011a): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Finska v ČR. Praha, 23. 11. 2011.
- Finsko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Finska v Maďarsku. Budapešť, 31. 8. 2011.
- Finsko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.
- Maďarsko (2011a): Rozhovor s představitelem SZ Maďarska. Brusel, 16. 5. 2011.
- Maďarsko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Maďarska v ČR. Praha, 3. 11. 2011.
- Maďarsko (2011c): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Maďarska v Makedonii. Skopje, 29. 9. 2011.
- Maďarsko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.
- Nizozemsko (2011a): Rozhovor s představitelem SZ Nizozemska. Brusel, 18. 5. 2011.
- Nizozemsko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Nizozemska v ČR. Praha, 2. 11. 2011.
- Nizozemsko (2011c): Rozhovor s představitelkou velvyslanectví Nizozemska v Makedonii. Skopje, 30. 9. 2011.
- Nizozemsko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.
- Portugalsko (2011a): Rozhovor s představitelem SZ Portugalska. Brusel, 19. 5. 2011.
- Portugalsko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Portugalska v ČR. Praha, 13. 10. 2011.
- Portugalsko (2011c): E-mailová komunikace s představitelem velvyslanectví Portugalska v Maďarsku. Červenec 2011.
- Portugalsko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.
- Rakousko (2011a): Rozhovor s představitelem SZ Rakouska. Brusel, 18. 5. 2011.
- Rakousko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Rakouska v ČR. Praha, 17. 10. 2011.
- Rakousko (2011c): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Rakouska v Maďarsku. Budapešť, 30. 8. 2011.
- Rakousko (2011d): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Rakouska v Makedonii. Skopje, 29. 9. 2011.
- Rakousko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.
- Slovensko (2011a): Rozhovor s představitelem SZ Slovenska. Brusel, 19. 5. 2011.
- Slovensko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Slovenska v ČR. Praha, 24. 10. 2011.
- Slovensko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.
- Švédsko (2011a): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Švédska v ČR. Praha, 7. 12. 2011.
- Švédsko (2011b): Rozhovor s představitelem velvyslanectví Švédska v Maďarsku. Budapešť, 29. 8. 2011.
- Švédsko (2011c): Rozhovor s představitelkou velvyslanectví Švédska v Makedonii. Skopje, 30. 9. 2011.
- Švédsko (2013): Dotazník vyplněný MZV. Červen 2013.

Poznámka

Autoři článku děkují dvěma anonymním oponentům a především šéfredaktorovi časopisu Vítu Benešovi za cenné připomínky. Výzkum, z něhož článek vychází, byl podpořen z grantového projektu RM 07/01/11 „Možnosti a limity působení národních diplomacií po ratifikaci Lisabonské smlouvy ve spolupráci s ESVA a předsednictvím EU“, poskytnutého v letech 2011–2012 Ministerstvem zahraničních věcí ČR.